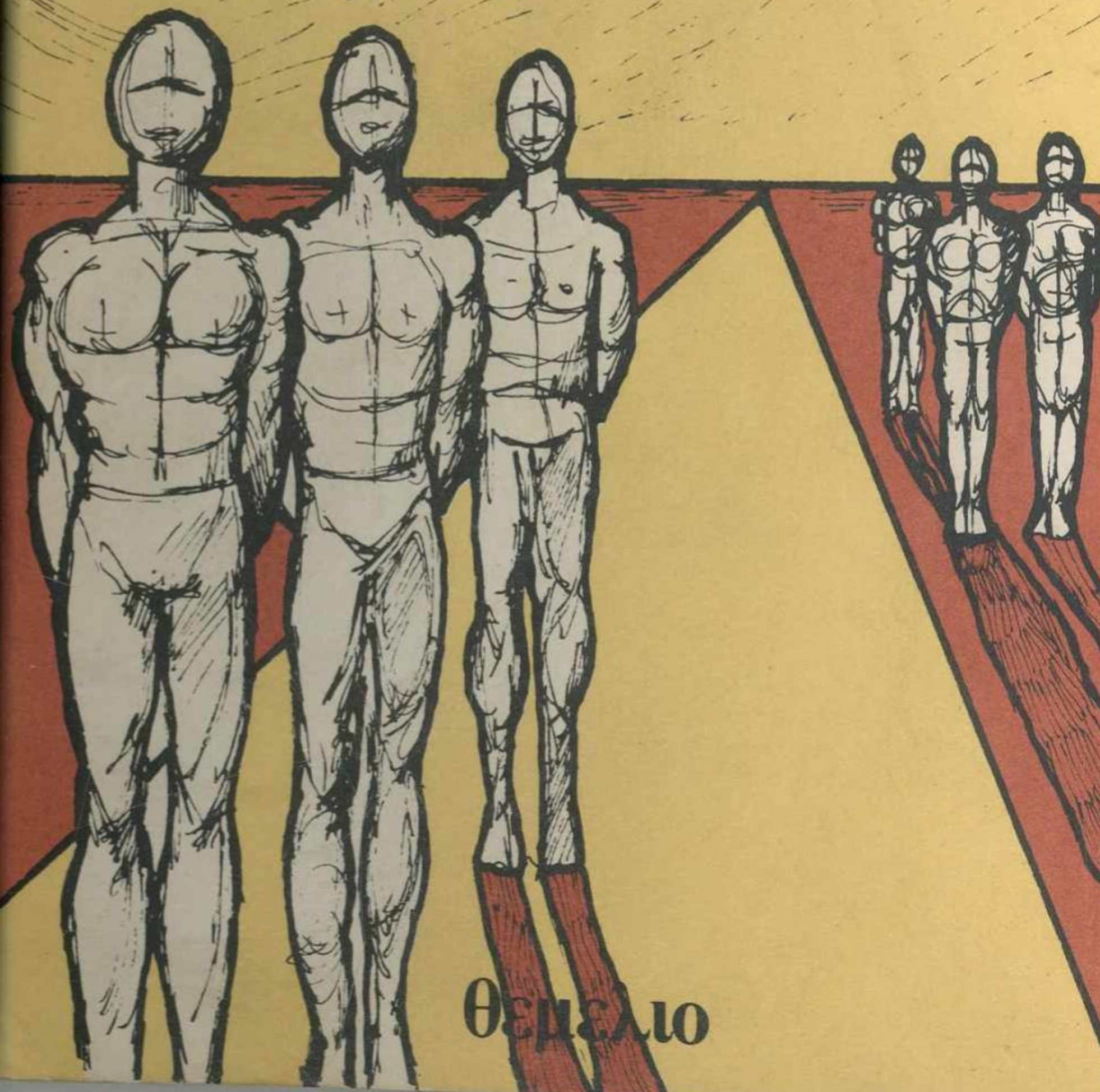

ΑΡΧΕΙΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

βαρδη βαρδινογιαννη

Σ.Φ.Α.
ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ
ΟΧΤΩΒΡΗΣ 1948- ΜΑΗΣ 1949

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Κυκλοφορούν

- Α. ΚΕΔΡΟΣ: Ἡ Ἑλληνική Ἀντίσταση (1940-1944)
Μ. ΠΑΡΤΣΑΛΙΔΗΣ:
Διπλή ἀποκατάσταση τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης
Γ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ: Ἀναμνήσεις
(Προβλήματα τῆς πολιτικῆς τοῦ ΚΚΕ
στὴν Ἐθνική Ἀντίσταση —1940-1945)
Γ. ΜΠΕ-Ι-ΚΟΣ:
Ἡ λαϊκή ἐξουσία στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα
Β. ΝΕΦΕΛΟΥΔΗΣ:
Ἡ Ἐθνική Ἀντίσταση στὴ Μέση Ἀνατολή
Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ: Ὅταν ἤμουν μέ τὸν Ἄρη
Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ: Θέατρο στὰ βουνά
(Τὸ θέατρο τοῦ ἀγώνα)
Ρ. ΜΙΛΛΙΕΞ:
Ἡμερολόγιο καὶ Μαρτυρίες
τοῦ Πολέμου καὶ τῆς Κατοχῆς
Α. ΦΛΟΥΝΤΖΗΣ:
Ἀκροναυπλία καὶ Ἀκροναυπιῶτες (1937-1943)

ΦΗ 2/3

Α.Σ.Κ.Ι. ἀριθ. εἰσερχομ. 1310

ΑΡΧΕΙΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Σ.Φ.Α.
ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ
ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1948 - ΜΑΗΣ 1949

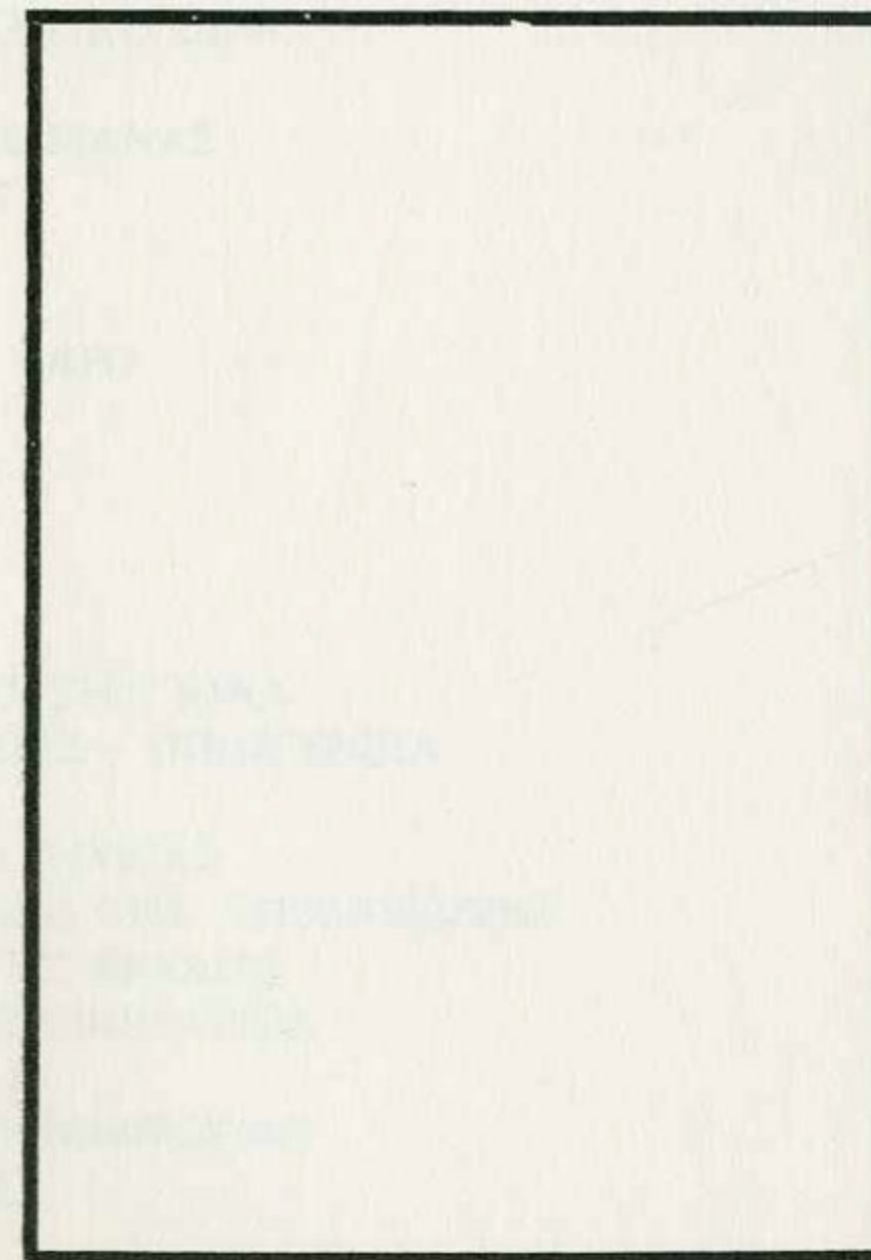
ΣΦΑ
ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ
ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1948 - ΜΑΗΣ 1949

ΑΡΧΕΙΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΙΣΤΟΡΙΑΣ

βαρδη βαρδινογιαννη

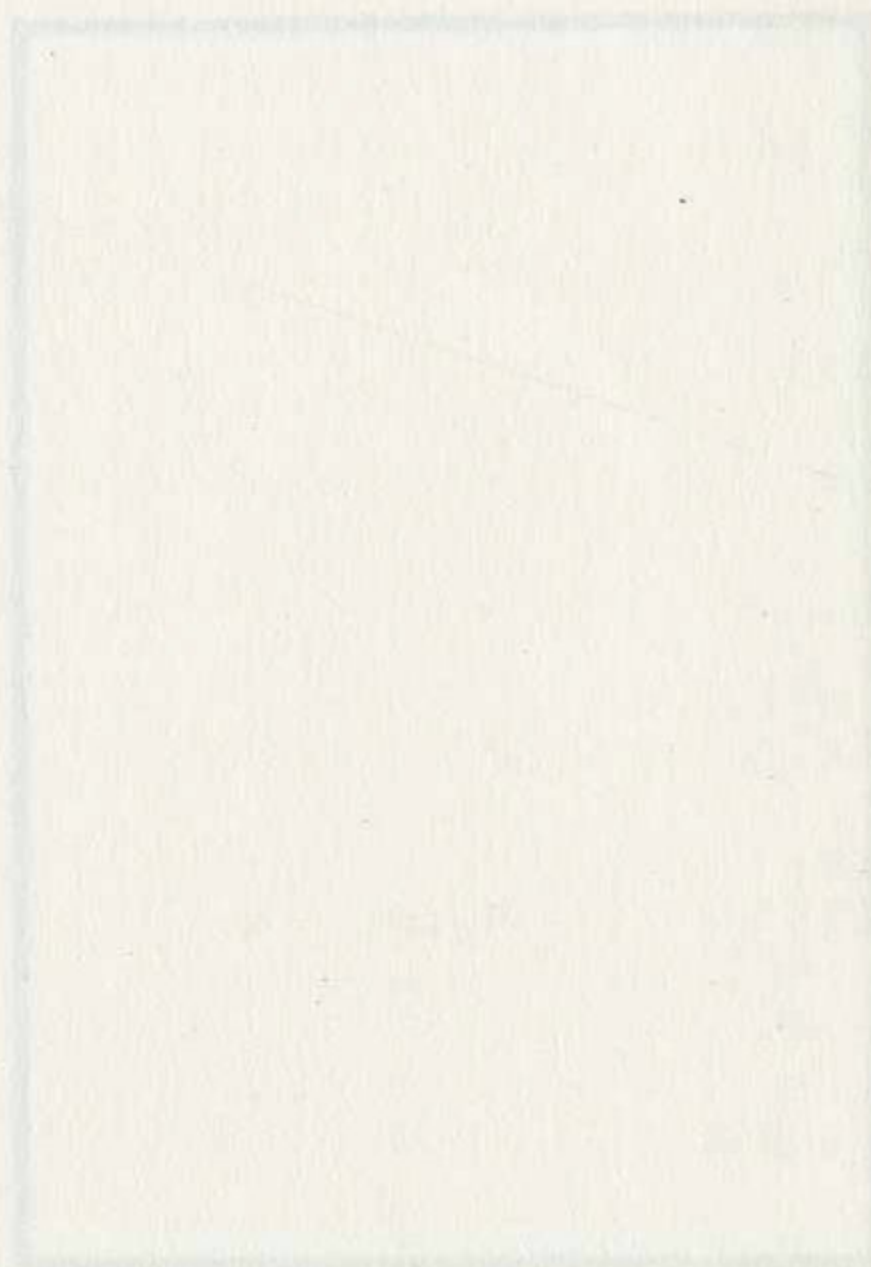
**Σ.Φ.Α.
ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ**
ΟΧΤΩΒΡΗΣ 1948 - ΜΑΗΣ 1949

© ΘΕΜΕΛΙΟ, 1982
Σόλωνος 84. τηλ. 3608180

ΘΕΜΕΛΙΟ

Α.Φ.Σ.
ΜΑΚΡΟΠΟΙΗΣΟΣ
ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1944 - ΜΑΪΟΣ 1945

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΥΠΟΔΟΧΗ	11
ΦΥΛΑΚΕΣ ΓΡΗΓΟΡΕΙΤΕ	18
Η ΓΛΑΡΟΦΩΛΙΑ	23
ΣΤΗΝ ΑΓΓΑΡΕΙΑ	26
ΑΕΡΟΠΛΑΝΑΚΙ	30
Η ΣΚΗΝΗ — ΦΡΟΥΡΙΟ	36
ΚΟΥΡΑΓΙΟ ΠΑΙΔΙΑ	41
ΤΟ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟ ΔΩΡΟ	45
ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ	49
ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ	53
Ο ΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ	57
Ο ΣΩΤΗΡΗΣ	63
Ο ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ	67
ΤΡΟΧΑΔΗΝ ΣΤΟ ΦΑΡΟ	71
Ο ΓΕΡΟΣ	76
ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗ	80
Ο ΠΑΣΣΑΛΟΣ	87
ΔΙΑΦΩΤΙΣΗ	92
Ο ΤΑΤΑΚΗΣ	98
ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΙΝΑ	102
ΘΡΗΣΚΕΙΑ - ΠΑΤΡΙΣ - ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	106
ΥΠΕΡΩΡΙΕΣ	110
Ο ΠΑΠΑΣ ΚΑΙ Ο ΚΟΘΡΑΣ	115
ΣΤΗΝ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΜΟΝΩΣΗΣ	120
Ο ΣΥΝΤΡΟΦΟΣ ΤΗΣ ΒΡΑΔΙΑΣ	124
Ο ΠΕΡΗΦΑΝΟΣ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΟΣ	129
ΠΑΣΧΑ ΣΤΗ Σ.Φ.Α.	133
ΤΟ ΘΗΡΙΟ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ	136
ΦΤΥΣΤΕ ΤΟΥΣ ΡΕ!	140

ΜΠΑΝΙΟ ΠΝΙΓΜΟΥ

ΟΧΙ ΚΥΡΙΟΙ ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΟΙ

ΣΤΟ ΚΑΤΙΚΙ ΓΙΑ ΤΟ ΛΑΥΡΙΟ

ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

144

148

152

155

157

Τό βιβλίό αυτό είναι αφιερωμένο στή μνήμη τῶν αγωνιστῶν πού δολοφονήθηκαν καί σέ κείνους πού ἔχασαν τήν υἰεία τους στό κολαστήριό τῆς Μακρονήσου.

Ἡ πρώτη ἔκδοσή του ἔγινε μέ τά χειρόγραφα πού στάλθηκαν παράνομα στό ἔξωτερικό, ὅταν ἀκόμα συνεχιζόταν τό ὄργιο τῶν βασανιστηρίων.

Τά γεγονότα πού περιγράφονται εἶναι ὅπως ἀκριβῶς τά ἔζησε ὁ συγγραφέας. Τά ἀρχικά τῶν ὀνομάτων τῶν αγωνιστῶν καί τά ὀνόματα τῶν βασανιστῶν εἶναι πραγματικά.

Στή δεύτερη ἔκδοση γίνονται μόνον ὀρισμένες φραστικές διορθώσεις.

ΥΠΟΔΟΧΗ

—Λέτε νά φτάσουμε στό νησί μέρα;

Ἐκατόν τριάντα κεφάλια γυρίζουν μεμιᾶς στό μέρος πού στέκεται τό εἰκοσάχρονο παλικάρι μέ τά ἐβένινα μαλλιά καί τό χλωμό πρόσωπο. Ὅλα τά πρόσωπα πάλι σάν αὐτόματα γυρνᾶνε πίσω δεξιά, πρός τή δύση, στίς βουνοκορφές στής Κορινθίας πού κατεβαίνει βιαστικός ὁ κόκκινος δίσκος. Ὑστερα πάλι ὅλα τά κεφάλια στρέφονται ἴσια μπροστά, στό νησί, ἓνα σταχτόμαυρο βράχο πού φαίνονται κάτι παράξενα μανιτάρια φυτρωμένα στίς πλαγιές του.

Ἀκούγεται μονάχα, σάν ἀπόκριση, ὁ ρυθμικός κρότος τῆς μηχανῆς. Στριμωγμένοι πάνω στήν κουβέρτα τῆς πλήρης κοιτάζουμε ἀφαιρεμένοι τή βαθυπράσινη θάλασσα κι ἓνα χαρούμενο στόλο κατάσπρους γλάρους πού βάλθηκαν νά μᾶς διασκεδάσουν μ' ἓνα σωρό ἀπίθανες τρελές ἀσκήσεις καί ξεφωνητά.

Μπροστά μας ἀπλώνεται ἡ φθινοπωριάτικη θάλασσα τοῦ Σαρωνικοῦ. Τά ψαροκάικα πᾶνε κι ἔρχονται βιαστικά γύρω μας. Πίσω, δεξιά, ἡ Αἴγινα κι οἱ λοφοσειρές τοῦ Μοριᾶ, μπροστά μας, ἀριστερά, τό Σούνιο κι οἱ καβοκολόνες.

Ἐνα χέρι δείχνει τώρα μπροστά. Μιλáει ὁ μπαρμπα-Γιώργης, ὁ ἐργάτης ἀπό τήν Καλαμάτα, πού ξέρει ἀπό ξερονήσια.

—Βλέπεις ἐκεῖ φίλε, στή δυτική ἄκρη τοῦ νησιοῦ; Ἐκεῖ στήν πλαγιά εἶναι μιά ὀλόκληρη πόλη χτισμένη μέ τά καλύτερα σχέδια τῶν μαστόρων τῆς δύσης. Ὅπως βλέπεις κοντεύουμε. Ἐκεῖ θά χορτάσουμε καί ἥλιο καί ἀγέρα καί ἰώδιο μπόλικο.

Είναι λίγο σκληρό τό κλίμα μά ὅποιος κρατήσει θά γυρίσει πίσω ἀτσαλένιος.

Ἀκοῦνε οἱ ὀπλισμένοι συνοδοί καί λένε μεταξύ τους πώς αὐτός πού μίλησε σίγουρα θά ἔναι δάσκαλος γιά νά μιλά τόσο ὁμορφα. Ἐμεῖς σκεφτόμαστε σοβαροί τί σημαίνουν τά λόγια τοῦ μπαρμπα-Γιώργη πού πάντα εἶναι μελετημένα. Τό ζήτημα τρυπώνει στό κάθε κεφάλι καί χιλιάδες σκέψεις ἀρχίζουν νά χοροπηδοῦν ἀνάκατες μέ τόσα καί τόσα πού ἔχουμε ἀκούσει γιά τήν καινούρια μας κατοικία...

Σκεφτόμαστε πάλι τή λαχτάρα τῆς μάνας πού θά ἔρθει αὔριο νά μᾶς φέρει φαῖ καί θά μᾶς ζητᾶ στό ἐπισκεπτήριο. Θυμόμαστε τούς δύο πληγωμένους στήν ἀνάκριση συντρόφους μας πού βογγᾶνε κουλουριασμένοι στό τιμεντένιο πεζούλι τοῦ ὑπόγειου. Ἀκοῦμε τά λυσσασμένα λόγια τοῦ ἀνακριτῆ: «Ἄφοῦ δέν ὑπογράφετε θά σᾶς στείλω στό ἀναμορφωτήριο».

Ἡ «ΕΦΗ» δέν εἶναι φτιαγμένη γιά νά κουβαλᾶ ἀνθρώπους δεμένους μέ σίδερα. Εἶναι φρεσκοβαμμένη, ὁμορφη, γνήσιο κομμάτι τοῦ Σαρωνικοῦ καί κυλάει πάνω του ξένοιαστη σάν νά θέλει νά κρύψει κείνο τό δυνατό χτυποκάρδι π' ἀκούγεται στά σπλάχνα της. Πάνω στή γέφυρα ὁ καπετάνιος, ἠλιοψημένος, μέ τή θερινή του στολή. Προσπαθεῖ κι αὐτός νά μείνει ἀτάραχος. Καρφώνει τό βλέμμα μακριά στόν ὀρίζοντα, μά κάθε τόσο γυρνᾶ πρὸς τό μέρος μας καί μᾶς κοιτάζει ἀνήσυχος. Προσέχει μήν τόν εἶδε ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς συνοδείας καί κουνᾶ σκεπτικός τό κεφάλι του. Κάθε τόσο ἓνα ναυτάκι βγάζει τό κεφάλι ἀπό κάποια καμπίνα καί μᾶς κοιτάει λυπημένο.

Πλησιάζουμε. Τήν προσοχή μας ὀλόκληρη ἔχει τραβήξει ὁ σταχτόμαυρος βράχος μέ τ' ἄσπρα μανιτάρια πού ὀλοένα φυτρώνουν καινούρια καί μεγαλώνουν ὅσο στρίβουμε νά μποῦμε στόν ὄρμο. Στήν παραλία διακρίνονται καθαρά οἱ φαντᾶροι πού μαζεύονται, φαίνεται, γιά τό βραδινό συσσίτιο.

Ἐνας ὑπενωματάρχης φέρνει τά κλειδιά καί προσπαθεῖ νά μᾶς ἀνοίξει τίς χειροπέδες. Στό ἀριστερό μου χέρι μένει χαραγμένο ἓνα βαθύ γαλαζοκόκκινο αὐλάκι πού μέ τσοῦζει. Ὁ κ. ὑπενωματάρχης γυρνᾶει νευρικά τά κλειδιά μ' ἓνα σαδιστικό

χαμόγελο, ὅταν τοῦ λέμε νά μήν τραβάει ἀπότομα τίς χειροπέδες.

Σ' ὄλο τό ταξίδι κρατοῦσα τή γροθιά μου κολλημένη στή δεξιά γροθιά τοῦ συντρόφου μου. Ἄλλοτε πάλι χούφτωνα μέ τά δάχτυλα τήν παλάμη του καί προσπαθοῦσα νά βρῶ μιά θέση τέτοια πού νά μήν τεντώνουν κείνες οἱ ἀπαίσιες χειροπέδες πού ὅταν εἶναι ἀνοιχτές μοιάζουν δρεπάνια κι ἔχουν στήν ἄκρη τή μάρκα τους, τρία γράμματα: USA. Σέ κάθε τράνταγμα πού βυθιζότανε πιό βαθιά τό σίδερο μέσα στή σάρκα, τόν κοίταζα ἔνοχα σάν νά ἔμουν ἐγώ ὁ φταίχτης.

—Δέν εἶναι τίποτα, ἔλεγε κείνος μέ ψυχραιμία. Κι εἶχα σχηματίσει τή γνώμη πώς οἱ δικές του δέν θά ἔναι σφιγμένες τόσο πολύ! Μά νά πού τό δικό του τό χέρι ἔχει σημαδευτεῖ χειρότερα ἀπό τό δικό μου. Μοῦ ἔχει πεῖ πώς τόν λένε Μῆτσο κι εἶναι ναυτικός.

Ἡ πρώτη βάρκα ξεκινᾶ κιόλας γεμάτη μέ τ' ἀνθρώπινο φορτίο της. Πρῶτος στήν πλώρη μέ τά γκρίζα μαλλιά καί τό γλυκό του χαμόγελο ὁ μπαρμπα-Γιώργης. Ὅλοι περιμένουμε μέ ἀνυπομονησία. Ξαφνικά στή μέση τοῦ δρόμου ἀλλάζει πορεία ἡ βάρκα, τραβάει ἀριστερά πρὸς τό πέτρινο μούτσουνο. Πλευρίζει στό βράχο κι ἀρχίζουν ἓνας ἓνας νά πηδοῦνε πάνω του.

Κρατᾶμε τήν ἀνάσα μας. Ἐνα δυνατό χτυποκάρδι μᾶς δένει μέ τούς συντρόφους μας πού πάτησαν πρῶτοι πάνω στ' ἀνώμαλα βράχια. Τόσοι φαντᾶροι πού μαζεύονται κεῖ δέ μοιάζει νά ἔναι γιά καλό.

Μιά παρέα φαντᾶροι μέ ἄσπρες ζῶνες καί ἄσπρες γκέτες φωνάζουν τόν μπαρμπα-Γιώργη. Κάτι τοῦ λένε, γίνεται μιά συζήτηση δευτερολέπτων. Τόν βάζουν στή μέση. Πέφτουν λυσσασμένοι πάνω του. Τόν χτυπᾶνε μέ τά ξύλα σ' ὄλο τό σῶμα. Τόν ρίχνουν χάμω, τόν κλωτσᾶνε νά προχωρήσει.

Μιά διπλή σειρά ροπαλοφόρων ἔχει σχηματιστεῖ ἀπό κεῖ μέχρι τό πίσω μέρος τοῦ μούτσουνου πού δέν φαίνεται ἀπ' τή μεριά μας. Μέσα ἀπ' αὐτή πρέπει νά περάσει καθένας, ν' ἀνέβει πότε μέ τά δύο πότε μέ τά τέσσερα, ὥσπου τόν χάνουμε ἀπό τά μάτια μας.

Σ' όλα τὰ πρόσωπα γύρω διαβάζω τόν σκληρό πόνο πού χαράζουν τὰ χτυπήματα. Καθένας θά 'θελε νά περάσει πρώτος από κείνη τή φάλαγγα γιά νά μή βλέπει τό φριχτό θέαμα. Σ' αυτές τίς στιγμές ὁ χρόνος σταματάει τό δρόμο του, δέν ὑπάρχει. Τό αἷμα κυλᾷ δυνατά μέσα στίς φλέβες κι εἶναι τόσο μεγάλη ἡ προσβολή πού σοῦ γίνεται κι εἶναι τόσο βαθύς ὁ γκρεμός μπροστά σου πού σβήνει ὁλότελα τό ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντήρησης.

Στό πίσω μέρος τοῦ βράχου πού χάνεις ἀπό τὰ μάτια σου τό ὑπόλοιπο νησί, κοντά στή θάλασσα, κατάντικρυ στίς καβοκολόνες, ἐκεῖ ὀδηγοῦν οἱ δύο σειρές τῶν φαντάρων. Ἐκατόν τριάντα κορμιά σωριασμένα πάνω στήν ἀφιλόξενη πέτρα, τσαλακωμένα, καταξοχισμένα καί πληγωμένα περιμένουν...

«Κοίτα», μοῦ ψιθυρίζει ὁ διπλανός μου. Εἶναι ὁ Τ..., τό εἰκοσάχρονο παλικάρι πού μίλησε στό καράβι. «Κοίτα ἕνα παράξενο ἡλιοβασίλεμα!»

Ἴχει δίκιο. Ὁ κόκκινος δίσκος ἔχασε τό σχῆμα του, ἄπλωσε καί χρωμάτισε ὅλη τή δύση. Μιά κατακόκκινη φλόγα μέ τεράστιες γλῶσσες ἔχει σκεπάσει τίς λοφοσειρές τοῦ Μοριᾶ. Φωτίζει ἔντονα τίς ἀκτές τῆς Ἀττικῆς, ἀντιφεγγίζει τρεμουλιαστά στό Σαρωνικό κι ἔρχεται νά χαϊδέψει ἀπαλά τό σταχτόμαυρο βράχο σάν νά θέλει νά μαλακώσει τόν πόνο μας.

Τριγύρω μας βρίσκονται πάλι οἱ δῆμιοι. Στήν ἀρχή μᾶς κοιτάζουν δισταχτικοί σάν κάτι νά περιμένουν. Ἴσως νά φανεῖ κάποιος ἀξιωματικός νά μᾶς γλιτώσει ἀπό τὰ χέρια τους.

—Ἐρχεται ὁ «Γέρος», λέει σιγά κάποιος φαντάρος.

Προχωρεῖ πρὸς τό μέρος μας κουτσαίνοντας ἐλαφρά μέ τό μαστίγιο στό χέρι, μέ τό κοντογούνι κι ἕνα σατράπικο ὕφος ὁ «Γέρος».¹ Πίσω του ἀκολουθοῦν καμιά δεκαριά φαντάροι μέ τίς ἄσπρες ζῶνες καί τίς ἄσπρες γκέτες.²

Πλησιάζει ἀρκετά. Σταματᾷ καί μᾶς κοιτάει ἐρευνητικά, θαρρεῖς καί θέλει νά διαβάσει τή σκέψη μας. Οἱ φαντάροι στέκονται προσοχή. Ἴσως νά φοβοῦνται μήν τούς μαλώσει πού μᾶς κατάντησαν ἔτσι. Ἐκεῖνος κάνει νόημα στόν Τ... τό διπλανό μου νά τόν πλησιάσει.

—Τί θέλεις ἐσύ ὦρέ ἀμούστακο παιδί μ' αὐτούς; Εἶσαι καί σύ κομμουνιστής;

—Εἶμαι ἐπονίτης*. Πολιτικός κρατούμενος. Ἄπαντᾷ σεμνά καί περήφανα τό εἰκοσάχρονο παλικάρι.

—Τώρα θά δεῖς Βούλγαρε! Τήν ἴδια στιγμή σηκώνει ὁ «Γέρος» ψηλά τό μαστίγιο καί τό φέρνει ἴσια στό πρόσωπο τοῦ νεολαίου πού στέκεται ἀκίνητος καί ἀλύγιστος μπροστά του.

Οἱ ἀλφαμίτες χυμᾶνε πάνω στό νεολαῖο. Τόν χτυπᾶνε μέ τὰ ξύλα. Τόν κλωτσᾶνε μέ μανία. Τόν ρίχνουν χάμω, ἀναίσθητο.

—Σταματᾶτε! φωνάζει ὁ «Γέρος». Δέν βιάζεται. Προχωρᾷ πρὸς τό μέρος πού στεκόμαστε ὅλοι.

—Ἐσύ τί εἶσαι; ρωτᾷ τόν πρώτο πού βρίσκεται μπροστά του.

—Κομμουνιστής.

—Πήγαινε κεῖ, τοῦ λέει, δείχνοντας τό μέρος πού εἶναι πεσμένος ὁ νεολαῖος.

—Ἐσύ τί εἶσαι;

—Κομμουνιστής.

—Πήγαινε κεῖ!

—Ἐσύ;... Ἐσύ;... Ἐσύ;

—Ἐγώ δέν εἶμαι, λέει κάποιος.

—Εἶσαι μέ τή βασίλισσα; ρωτᾷ ὁ «Γέρος».

—...ναί, ἀπαντᾷ κείνος, κομπιάζοντας.

—Ἐσύ νά πᾶς ἐκεῖ! καί τοῦ δείχνει τήν ἄλλη πλευρά!

—Ἐσύ;... Ἐσύ;

—Ἐσύ παπά μέ ποιόν εἶσαι; ρωτᾷ τόν ἀρχιμαντρίτη ἀπό τήν Καλαμάτα.³

—Μέ τό Θεό, ἀπαντᾷ ἐκεῖνος.

—Ἐσύ νά πᾶς ἐκεῖ! φωνάζει καί οἱ ἀλφαμίτες τόν τραβᾶνε ἀνάμεσα στούς κομμουνιστές καί κείνους πού «εἶναι μέ τή βασίλισσα».

—Ἐσύ τί εἶσαι;... ἐσύ;... ἐσύ;...ἐσύ;

Μερικοί εἶπαν πὼς εἶναι μέ τόν παπά. Τούς πῆγαν μαζί του.

* Ἐπονίτης, μέλος τῆς ἀντιστασιακῆς ὀργάνωσης: Ἐνιαία Πανελλαδική Ὀργάνωση Νέων (ΕΠΙΟΝ).

Ἀποτέλεσμα τῆς διαλογῆς: ἀπό τούς ἑκατόν ὀγδόντα, περίπου ἑκατόν εἴκοσι κομμουνιστές. Οἱ ἄλλοι μοιράστηκαν ἀνάμεσα στή βασίλισσα καί στόν παπᾶ...

Ὁ «Γέρος» φωνάζει τούς ἀλφαμίτες του. Κάτι τούς λέει. Φεύγουν ὅλοι μαζί καί πέφτουν πάνω στούς ὀπαδούς τοῦ παπᾶ. Τούς χτυπᾶνε μέ τά ρόπαλα, τούς ξεμοναχιάζουν, τούς ρίχνουν χάμω. Τούς ζητᾶνε νά πᾶνε μέ τή βασίλισσα. Τράβηξαν πρός τά κεῖ μερικοί. Οἱ ἄλλοι ἦρθαν σέ μᾶς. Ἔτσι διαλύθηκε τό «κόμμα» τοῦ παπᾶ.

Οἱ ἀλφαμίτες πᾶνε πάλι κοντά στό «Γέρο». Ἀπό τήν πλαγιά ἔρχονται καμιά εἰκοσαριά φαντάροι, ὀπλισμένοι κι αὐτοί μέ ρόπαλα. Ἔρχονται τώρα σέ μᾶς. Χυμᾶνε ξεφρενιασμένοι ἀπ' ὄλες τίς μεριές. Χτυπᾶνε παντοῦ μέ τά ξύλα καί μέ τά πόδια τους. Ἀνεβαίνουν καί χορεύουν πάνω μας. Ἄλλους τραβᾶνε ἀπό τά μαλλιά καί τούς ρίχνουν μέ τά ροῦχα στή θάλασσα. Ἀκούγονται ἀνάκατα βογγητά μέ βρισιές τῶν τσακαλιῶν πού οὐρλιάζουν. Κανένας δέ μένει πολλές στιγμές στήν ἴδια θέση. Δέν ὑπάρχει τρόπος νά φυλαχτεῖς. Φτάνουν νέα κύματα βασανιστῶν. Ὁ ἕνας χειρότερος ἀπό τόν ἄλλον, πió λυσσασμένος. Ἴδιοι τῆς κόλασης δαίμονες, δέν ἔχουν καρδιά, δέν ἔχουν μυαλό, μόνο διψᾶνε πολύ καί θέλουν αἷμα. Κι ὅσο πίνουνε τούς ἀνοίγει ἡ ὄρεξη καί γίνονται πió μεγάλα θεριά... Δίπλα μου πεσμένος ἀναίσθητος ὁ νεολαῖος μέ τό κεφάλι πρός τά κάτω. Χωρίς σακάκι, μέ κουρελιασμένο πουκάμισο. Βγάζει συνέχεια αἷμα ἀπ' τό στόμα καί τή μύτη.

Ὁ μπαρμπα-Γιώργης⁴ κάτω ἀπό τά πόδια δύο μανιασμένων βασανιστῶν πού τόν κλωτσᾶνε καί τόν κυλοῦν πρός τή θάλασσα. Πió πέρα ἔχουν τό σύντροφό μου τό ναυτικό. Τοῦ βγάζουν τά χοντρά ροῦχα, τόν βουτᾶνε στή θάλασσα καί τόν χτυπᾶνε μέ τά ρόπαλα ὥσπου λιποθυμᾶ πάνω στίς πλάκες.

Τά πνιγμένα βογγητά ἀπλώνονται σ' ὅλη τήν πλαγιά! Οἱ ἀλφαμίτες τρέχουν σάν τσακάλια ἐδῶ καί κεῖ. Χτυπᾶνε καί βρίζουν. Βρίζουν καί χτυπᾶνε. Καθένας εἶναι τώρα ἄλλος του μέ τά θεριά. Κι ἔχει πιά νυχτώσει...

— Ἀπόψε θά πεθάνετε ὅλοι! Βούλγαροι!..

Τρεῖς φαντάροι βρίσκονται πάνω μου. Μέ χτυπᾶνε κι οἱ τρεῖς. Μέ γυρνᾶνε μπρούμυτα. Μιά σειρά καυτερές ἀλυσίδες ζώνουν ὅλο τό σῶμα μου. Πονῶ. Δέν ἀκούω τίποτα. Ζαλίζομαι...

ΦΥΛΑΚΕΣ ΓΡΗΓΟΡΕΙΤΕ!

Τρία μερόνυχτα λιώνω στόν πυρετό. Τά περνῶ ξαπλωμένος μπρούμυτα γιατί τό υπόλοιπο σῶμα μου δέν μπορεῖ νά βαστάξει τόσο βάρος.

Φαίνεται πῶς τώρα εἶμαι καλύτερα. Κάποιος μέ τραβᾷ ἀπό τά πόδια. Ἄνοιγω τά μάτια μου. Ἐνα κεφάλι μουντζουρωμένο σκύβει ἀπό τό ἄνοιγμα τῆς σκηνῆς κι ἓνα χέρι βάζει στήν ἄκρη μιά караβάνα.

—Κουράγιο φίλε, ὄλα θά περάσουν. Ἐδῶ ἔχουμε φτιάξει γιά σᾶς σούπα κριθαράκι. Προσπάθησε νά φᾶς. Σέ λίγο θά σοῦ φέρω καί τσάι. Κλείνει τό παραπέτο τῆς σκηνῆς.

Πάνω μου εἶναι πρόχειρα στημένο ἓνα παλιό ἀτομικό ἀντί-σκηνο. Πλάι ἔχουν βάλει τή βαλίτσα μου. Ἄπό τίς τρύπες πού ἔχει πάνω τοῦ τό πανί καταλαβαίνω πῶς ἀρχίζει νά σκοτεινιάζει.

Μπροστά μου ξετυλίγονται οἱ μακάβριες σκηνές τῆς ὑποδοχῆς. Τί νά ἴγιναν ἄραγε τ' ἄλλα παιδιά; Στ' αὐτιά μου ἀντηχοῦνε τά ὑπόκωφα βογγητά τους. Τί νά ἴγινε ἄραγε ὁ νεολαῖος πού βγάζει αἷμα; κι ὁ μπαρμπα-Γιώργης πού τόν κυλᾶνε σάν κουρέλι πάνω στό βράχο; Τί νά ἴγινε ὁ λιπόθυμος ναυτικός μέσα στή θάλασσα;

Μιά πυκνή βροχή πέφτει πάνω μου. Χιλιάδες ἄσπρα μικρά κομμάτια χαρτιοῦ, σάν ἐκεῖνα τά τρῖκ πού εἶδα στό δρόμο τήν ἡμέρα πού μ' ἔπιασαν κι ἔγραφαν: «*Στό Μακρονήσι - Νταχάου βασανίζονται χιλιάδες πατριῶτες δημοκράτες*»... Περνᾶνε ἀπό μπροστά μου οἱ ἀστυνόμοι μέ τίς δελεαστικές προτάσεις τους.

Οἱ βασανιστές τῆς ἀσφάλειας. Ὁ εἰσηγητής. Οἱ φαντάροι μέ τίς ἄσπρες ζῶνες καί τίς ἄσπρες γκέτες, ὁ «Γέρος». Ὅλοι μέ κοιτᾶνε κατάματα ἀγριεμένοι κι ἐτοιμάζονται νά μοῦ ἐπιτεθοῦν...

Μακριά ἀκούω φωνές ζωηρές νά ἴρχονται ἀπό τή γειτονιά μου. Καί μουσική ἀπό πολλά μαζί ραδιόφωνα... Εἶναι γιορτή, λιακάδα ἀνοιξιάτικη κι ἔχει μαζευτεῖ κόσμος στήν πλατεία. Παίζουν καί ξεφωνίζουν χαρούμενα τά παιδάκια.

Κάποιος μέ τραβᾷ πάλι ἀπό τό πόδι. Τό ἴδιο μουντζουρωμένο πρόσωπο εἶναι πάνω μου.

—Ἐ, φίλε, δέ βγαίνει τό Μακρονήσι ἔτσι. Ὅταν ἔχεις πρέπει νά τρῶς.

Γονατίζει πάνω μου κι ἀρχίζει νά μοῦ βάζει μέ τό κουτάλι στό στόμα.

—Εἶσαι καλύτερα. Ὅλα τά παιδιά εἶναι καλύτερα. Πολύ λίγους κατάφεραν νά πάρουν στόν δεξιό κλωβό. Ἐσᾶς σᾶς ἔχουν δίπλα καί μέσα στό δικό μας. Ἄντε νά γίνεις γρήγορα καλά. Ἐχουμε καί μουσική ἐδῶ, ἀκοῦς τά μεγάφωνα; Λένε πῶς θά μαζέψουν ἐδῶ στίς στρατιωτικές φυλακές πολύ κόσμο. Ἄντε νά γίνεις καλά.

Καί μοῦ ποτίζει μέ τά μουντζουρωμένα χέρια τό τσάι πού ἔφερε στό κύπελο.

—Καληνύχτα καί μή φοβᾶσαι, ἐδῶ μᾶς φυλᾶνε καλά.

Ξανασκέφτομαι ἐκεῖνα πού μοῦ εἶπε: «Ὅλα τά παιδιά εἶναι καλύτερα... πολύ λίγους κατάφεραν νά πάρουν στόν δεξιό κλωβό».

Τά μεγάφωνα ἀκούγονται καθαρά. Μοιάζει νά τά ἴχουν βάλει ὀλόγυρα καί νά ἴναι ὄλα στραμμένα πρὸς τό μέρος μου. Παίζουν ἓνα γρήγορο σκοπό μέ κεῖνο τόν ἐκνευριστικό ρυθμό. Ὅλο καί δυναμώνει ἡ φωνή τους. Ἀτέλειωτα κύματα οἱ ἤχοι τρυπᾶνε τά τύμπανα καί στήνουν μέσα στό κεφάλι μου ἓνα τρελό χορό. Σάν ἐκεῖνο πού στήνουν οἱ ἄγριοι τῆς ζούγκλας, σάν αὐτό πού ἔστησαν τό βράδι πάνω μας οἱ φαντάροι μέ τίς ἄσπρες ζῶνες καί τίς ἄσπρες γκέτες...

Βρίσκομαι πάλι στή γειτονιά μου. Λιακάδα ἀνοιξιάτικη,

γιορτή κι ένας χαρούμενος κόσμος πλημμυρίζει την πλατεία. Τρέχουν και ξεφωνίζουν οι πιτσιρίκοι...

Μά ξάφνου σά νά σταμάτησαν όλα, σά νά 'σβησαν όλα. Νέκρα και σκοτάδι βαθύ. Βρίσκομαι στό βάθος τής ύγρης άβυσσος. Κάτω βαθιά, όλομόναχος. 'Εκεί πάνω ένα τεράστιο στόμα φωνάζει. Κάθε λέξη του είναι μιά βροντή δυνατή σαν νά καλεϊ σέ προσκλητήριο. 'Αγωνίζομαι ώρα πολλή μά δέν μπορώ νά καταλάβω τά λόγια του πού επαναλαμβάνονται ρυθμικά βροντερά και γεμίζουν όλο τό χώρο...

'Ανοίγω τά μάτια μου. Φαίνεται πώς ή νύχτα έχει προχωρήσει πολύ. Νεκρική σιγή βασιλεύει γύρω λές και δέν υπάρχει πλάσμα ζωντανό σ' αυτό τόν τόπο. Μά νά! Πίσω δεξιά ακούγεται τώρα στ' αλήθεια μιά φωνή δυνατή: «Φύλακες γρηγορείτε!». Πρίν προλάβω καλά καλά νά σκεφτώ, άριστερά άλλη φωνή: «Φύλακες! Γρηγορείτεeee!...» ύστερα άλλη και άλλη. Πέντε δέκα δεκαπέντε στή σειρά κάνουν κύκλο γύρω μου.

Πέντε λεπτά άπόλυτη ήσυχία. Λές κι έφυγαν όλοι, λές κι έσβησαν όλα μέσα στό πηχτό σκοτάδι τής νύχτας. Κλείνουν πάλι τά μάτια του. Βρίσκομαι στ' όμορφο χωριό μου μέ τά φρεσκοβαμμένα σπιτάκια καρφωμένα σέ μιά άπέραντη πρασινάδα. Τί χαρά! Θα τρέξω τώρα για τή βρύση μέ τό κρουστάλλινο νερό. Θα σκαρφαλώσω πάνω στίς κερασιές. Θα παίξω κρυφτούλι μέ τ' άλλα παιδιά...

Μά τί ήταν αυτό; Πέρα μακριά μιά φωνή. Στέκομαι. Πάνω κει άπό τό λόφο μιά άλλη ακούγεται καθαρά: «'Ερχονται οι Γερμανοί!», άλλη φωνή πιο πέρα τό ίδιο βροντερή. 'Αλλες φωνές, πολλές, άπ' όλες τίς μεριές σκορπίζουν τόν τρόπο. Τρέχουν οι χωριανοί, γυναίκες και παιδιά νά σωθούν. Τρέχω μαζί τους κι εγώ... Φτάνουμε σέ μιά άγρια ρεματιά, πολύ μακριά. Μά νά! αρχίζουν πάλι οι ίδιες φωνές γύρω μου. «'Ερχονται οι Γερμανοί!... έρχονται οι Γερμανοί!... έρχονται οι Γερμανοί!...» Τρέχω μ' όλη μου τή δύναμη. Προσπαθώ, αγωνίζομαι μά είναι άδύνατο νά προχωρήσω ένα μέτρο. Τό έδαφος φεύγει κάτω άπό τά πόδια μου... πλησιάζουν οι φωνές και μέ κυκλώνουν οι γκεσταπίτες...

Συνέρχομαι. Είμαι μούσκεμα στον ιδρώτα. 'Εχει ξεραθεί τό στόμα μου. Είναι άδύνατο νά ήσυχάσω γιατί μόλις κάνω νά ήρεμήσω αρχίζουν ν' άλωνίζουν πάνω μου οι φωνές: «Φύλακες! Γρηγορείτεeee!... Φύ-λα-κες! Γρη-γο-ρεϊ-τεeee!...»

Νιώθω μονάχος, όλομόναχος μέσα στή φοβερή ζούγκλα. 'Ολόγυρα παντού θεριά, παντού κανίβαλοι. Είμαι παντέρημος, κανένας δέν μπορεί νά μέ βοηθήσει...

Είναι φανερός ό σκοπός πού έχουν οι φωνές των φαντάρων. Νά τρομοκρατήσουν. Νά νικήσουν κάθε αντίσταση. 'Ετσι όπως είσαι ξαπλωμένος μονάχος μέσα στήν κόλαση πόσο μπορείς ν' άντέξεις; Μά πρέπει νά παλέψω. Και πρώτ' άπ' όλα στίς δικές μου δυνάμεις πρέπει νά υπολογίζω...

'Εχει περάσει ώρα πολλή. Κλείνω τά μάτια κι ελπίζω νά ζαλιστώ πάλι, προσπαθώ νά στείλω τή σκέψη μου σέ κάτι χαρούμενο. Είναι άδύνατο νά ξεφύγω... Χιλιάδες τεράστια χωνιά είναι στραμμένα πάνω μου. Πίσω άπό τό καθένα ένας φοβερός δράκος σαλπίζει τίς άπειλές του... 'Ενας άπ' αυτούς πλησιάζει πολύ κοντά στό άριστερό μου αυτί. 'Ακούω τήν άχνα άπό τό βρωμερό του στόμα και μιά φωνή δυνατή: «Φύλ...»· προσπαθώ νά κλείσω τό άριστερό μου αυτί μά τήν ίδια ώρα πλησιάζει άλλος στό δεξί και φωνάζει τό ίδιο. 'Από μπροστά ανοίγει τό παραπέτο και μέ χτυπάει στό πρόσωπο άλλο ούρλιαχτό. Τραβώ τήν κουβέρτα και σκεπάζω τό κεφάλι μου... χαμένος κόπος. Κάτω άπό τήν κουβέρτα τρυπώνουν χιλιάδες διαβόλοι... 'Υπάρχουν κάτω άπό τό πέτρινο μαξιλάρι μου, μέσα στή γη. Φυτρώνουν παντού κι έχουν όλοι τίς ίδιες τρομερές φωνές. Χτυπάνε πάνω στά νεύρα. Θέλουν νά τά σπάσουν, νά τά κομματιάσουν. Νά παραλύσουν τή βούληση. Νά σβήσουν κάθε ανθρώπινη σκέψη... Φύ-λα-κες! Γρη-γο-ρεϊ-τεeee!...

'Ατέλειωτες ώρες περνάνε μέσα σ' αυτό τό μαρτύριο!...

'Απλώνεται πάλι ήσυχία βαθιά. 'Από τίς τρύπες του άντίσκηνου έρχονται οι πρώτες θαμπές άχτίνες τής χαραυγής. Και τά φαντάσματα φοβούνται τό φώς.

Τά μεγάφωνα παίξουν τό «πρωινό ξύπνημα», μιά χαρούμενη μουσική.

Ἄνοίγει τό παραπέτο τῆς σκηνῆς. Εἶναι τό χτεσινό μουν-
τζουρωμένο πρόσωπο, ὁ πρῶτος μου φίλος.

—Καλημέρα, σοῦ ἔφερα τό τσαί. Πάνω στή βαλίτσα ἀκουμπᾶ
τό κονσερβοκούτι πού βγάζει ἀχνούς. Κλείνει βιαστικός τό
παραπέτο.

Τριγύρω παντοῦ ἀκούγεται θόρυβος ἀνθρώπων. Πᾶνε κι
ἔρχονται βήματα. Κι ἐγώ πού νόμιζα τή νύχτα πώς εἶμαι
μονάχος μέσα στήν κόλαση!

Τά μεγάφωνα σταματοῦν. Μιά φωνή δυνατή ἀπό τό ἀπέναντι
μέρος: «Ὅλος ὁ ἀριστερός κλωβός νά ἐτοιμαστεῖ γιά τήν
ἀγγαρείαα! Γρήγορααα!...»

Η ΓΛΑΡΟΦΩΛΙΑ

Τούς πῆραν ἐκεῖνο τό βράδι τῆς ὑποδοχῆς. Διάλεξαν ἀπό τούς
πιό χτυπημένους. Τόν Μῆτσο τό ναυτεργάτη. Τόν Γιάννη, τόν
νεολαῖο ἀπ' τίς ἀνατολικές συνοικίες. Τόν Μίνω, τόν Παναγιώ-
τη, τόν Γιωργάκη, δέκα κομμουνιστές. Νύχτα, ματωμένους, τούς
κουβάλησαν πέρα δυτικά πρὸς τό φάρο, πάνω ἀπό τό φυλάκιο
τοῦ Φίφα. Ἐκεῖ στήν ἄκρη τῆς χαράδρας. Δυό μέτρα πιό κάτω
ἀρχίζει ὁ γκρεμός πρὸς τή θάλασσα. Ἐκεῖ στ' ἀπάτητα βράχια
χτίζουν τίς φωλιές τους οἱ γλάροι. Τό πρωί τούς ἔδωσαν μιᾶ
σκηνή καί τούς εἶπαν:

—Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔκαναν δήλωση. Ἐσεῖς θά πεθάνετε δῶ νά
σᾶς φᾶνε τά ὄρνια.

Τίποτα ἄλλο δέν μπόρεσαν νά μάθουν. Τό συσσίτιο τούς τό
πάει ὁ μάγειρας μέ συνοδεία ἓνα φαντάρο. Τό ἀφήνει διακόσια
μέτρα μακριά γιά νά τό πάρουν αὐτοί μετά χωρίς νά μιλήσουν.
Δέν βλέπουν, δέν ἀκοῦνε κανένα. Τή μέρα πρέπει νά ἔναι
κλεισμένοι στό ἀντίσκηνο. Τή νύχτα φτάνουν οἱ ἀλφαμίτες μέ
τούς φαντάρους, ὀπλισμένοι μέ ραβδιά. Γκρεμίζουν τή σκηνή
καί τούς χτυπᾶνε ὥσπου νά βαρεθοῦν. Κανένας δέν ἀκούει τίς
φωνές. Τό πρωί χαχανίζουν οἱ βασανιστές καί διηγοῦνται τά
κατορθώματά τους.

—Ὅλοι θά περάσετε ἀπ' τή γλαροφωλιά! Τ' ἀκοῦτε;

Τίποτα δέν μπορούμε νά κάνουμε γι' αὐτούς. Οὔτε νά τούς
δοῦμε. Στό γύρισμα τοῦ λοφίσκου φαίνεται μόνο ἡ σκηνή τοῦ
Φίφα, ἀπ' τούς πιό πωρωμένους βασανιστές πού εἶναι ἐπικεφα-
λῆς σ' αὐτό τό φυλάκιο. Ὁρκιζότανε χτές ὁ Φίφας στά μαγει-

ρεΐα πώς κανένας δέ θά βγει ζωντανός από τή γλαροφωλιά. Μᾶς ἔρχονται καί διαδόσεις διάφορες. Πώς ὁ Γιαννάκης τρελάθηκε ἀπ' τὰ βασανιστήρια. Πώς κάποιον ἔχουν τυφλώσει ἀπό τό ξύλο.

Τήν εἶδα σήμερα ἀπό μακριά τή γλαροφωλιά. Μέ φώναξαν τό ἀπόγευμα στήν ΑΜ. Ἦρθε ἕνα τηλεγράφημα ἀπό τήν Ἀθήνα μέ πληρωμένη ἀπάντηση. Ἀρνήθηκα ν' ἀπαντήσω πώς εἶμαι καλά. Ἀνεβαίνοντας ἀπό τὰ μαγειρεῖα πρὸς τήν ΑΜ, σταμάτησα λίγα δευτερόλεπτα στό ὑψωματάκι, ἀνάμεσα στό πρῶτο καί τό δεύτερο φυλάκιο. Τήν εἶδα τή γλαροφωλιά, τό μικρό γκρίζο ἀντίσκηνο πέρα στήν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ...

Μαζεύτηκαν στόν κλωβό ὄλοι γύρω μου νά μάθουν. Τί νά τοὺς πῶ; Ἀργά τή νύχτα ἀκούγονταν πάλι φωνές στή θάλασσα. Τοὺς βουτᾶνε, λέει, μέ τὰ ροῦχα. Δυό μέρες ἔχουν νά τοὺς δώσουν νερό, μᾶς λέει ὁ μάγειρας. Καί τί νά τοὺς κάνει τό φτωχικό συσσίτιο τοῦ καζανιοῦ, σ' αὐτή τήν κατάσταση...

Ἀπό χτές βρήκαμε κάποιο τρόπο νά τοὺς ἐνισχύσουμε. Μαζέψαμε ἀπό τοὺς παλιότερους μερικές κονσέρβες κρέας. Τίς ἀνοίγουμε, τίς παίρνει ὁ μάγειρας καί κρύβει τό περιεχόμενό τους μέσα στό συσσίτιο πού τοὺς πάει.

Χτές ἀπόγευμα πέρασε ὁ «Γέρος» μέ τοὺς ἀλφαμίτες του. Μπήκαν στόν κλωβό τῶν φαντάρων. Προχώρησαν ὡς πάνω στήν ἀπομόνωση μέ τὰ δεκαεφτά ἀτομικά ἀντίσκηνα. Οἱ ἀλφαμίτες φώναζα τοὺς ἀπομονωμένους νά παραταχτοῦν. Ὅλοι σχεδόν εἶναι χτυπημένοι. Οἱ ἐπίδεςμοι στά κεφάλια καί στά χέρια τους φαίνονται ἀπό μακριά. Δέν ἀκούσαμε τί τοὺς εἶπε ὁ «Γέρος», εἶδαμε μονάχα μιὰ στιγμή νά σηκώνει ψηλά τό μαστίγιο πού κρατοῦσε καί νά χτυπᾶ στό κεφάλι ἕνα τραυματισμένο φαντάρο.

Ἡ κουστωδία κατέβηκε στά μαγειρεῖα, ἀνέβηκε λίγα μέτρα πρὸς τόν κλωβό μας, μετά ἄλλαξε πορεία, τράβηξε δυτικά πρὸς τό φυλάκιο τοῦ Φίφα καί χάθηκε πίσω ἀπό τό λόφο, στό δρόμο πρὸς τή γλαροφωλιά. Πάνω ἀπό δυό ὥρες ἔμεινε ἐκεῖ ὁ «Γέρος» καί παρακολουθοῦσε τὰ βασανιστήρια. Ὑστερα ἐκεῖνος γύρισε

πίσω μέ παρέα μόνο τό Μάκο του, ἕνα ροδοκόκκινο κουμιστό φαντάρο πού πάντα τόν συνοδεύει.

Οἱ ἀλφαμίτες συνέχισαν τό ἔργο τους στή γλαροφωλιά. Ξέσκισαν τή σκηνή, τσαλαπάτησαν ὅ,τι ὑπῆρχε μέσα καί ξεμονάχιασαν ἕναν ἕναν τοὺς δέκα στή χαράδρα. Πῆγε καί ὁ Φίφας μέ ὅλη τή δύναμη τοῦ φυλακίου του γιά ἐνίσχυση. Ὁ «Γέρος» τοὺς εἶχε πεῖ φεύγοντας:

—Ἄν δέν κάνουν δήλωση ἀπόψε νά μή γυρίσετε πίσω...

Τά ἔμαθαν οἱ μάγειροι ἀπό ἕνα φαντάρο. Μείναμε ξάγρυπνοι ὅλη τή νύχτα. Ἦτανε ἡσυχία. Ἀργά, πού σταμάτησαν τὰ μεγάφωνα, ἀκούγονταν οἱ φωνές. Μακρινές, ἀδύνατες, ἔσκιζαν τό σκοτάδι οἱ κραυγές τοῦ πόνου. Ζήσαμε μαζί τήν ἀγωνία τους. Ὅσοι ἔχουν γνωρίσει τέτοιες στιγμές ξέρουν πώς τό ψυχικό μαρτύριο εἶναι βαρύτερο σέ κείνον πού παρακολουθεῖ...

Πρωί, σήμερα, τήν ὥρα πού μοιράζεται τό τσάι, κατεβαίνουμε ὄλοι πρὸς τὰ μαγειρεῖα νά μάθουμε. Βλέπουμε ξαφνικά τόν Φίφα νά προχωρεῖ μπροστά καί πίσω του, ἀργά νά βαδίζουν κουτσαίνοντας οἱ σύντροφοί μας. Καθένας κρατάει τό μπόγο του. Ἔρχονται ἴσια στόν ἀριστερό κλωβό. Τοὺς μετράμε. Εἶναι καί οἱ δέκα μαζί. Κανένας δέ λύγισε.

Μπαίνουν στόν κλωβό χαμογελαστοί καί περήφανοι. Τοὺς παίρνουμε στίς σκηνές μας γιατί μέ κόπο στέκονται στά πόδια τους.

—Πάει ἡ γλαροφωλιά! Μᾶς τή χάλασαν! Ἀντί νά σπάσουν ἐμᾶς, ἔσπασαν τὰ μοῦτρα τους οἱ ἀλφαμίτες.

Ἔτσι κλείνει τήν ἱστορία τῆς γλαροφωλιάς ὁ Μῆτσος ὁ ναυτικός, τήν ὥρα πού ξεκολλοῦμε τό πουκάμισό του ἀπ' τίς πληγές πού ἔχει στήν πλάτη...

ΣΤΗΝ ΑΓΓΑΡΕΙΑ

Μέ την ανατολή του ήλιου, την ώρα που καλούντά χωνιά για την άγγαρεία, σηκώνει τά παραπέτα της σκηνης ένας άλφαμίτης. Ένας από τους φαντάρους μέ τις άσπρες ζώνες και τις άσπρες γκέτες.

—Τί έχεις έσύ ώρέ; Δέν άκούς τό προσκλητήριο; Σήκω άμέσως άπάνου!

—Έχω άδεια του γιατρού. Και του δίνω τό χαρτί που γράφει... «δεκαήμερος άπαλλαγή έργασίας».

—Δέν τά ξέρω έγώ αυτά, έδω διευθύνει ο Κοθράς⁵ και δέ σου δίνω άδεια. Ξεσχίζει τό χαρτί, τραβάει τους πασσάλους του αντίσκηνου που πέφτει πάνω μου, ύστερα προχωρεί στό διπλανό.

Βάζω τά παπούτσια, αυτή είναι ή έτοιμασία που έχω νά κάνω. Ίσως εκεί θά συναντήσω και τ' άλλα παιδιά της άποστολής. Προχωρώ κουτσαίνοντας στη διπλή γραμμή που στέκονται πάνω από πεντακόσιοι κρατούμενοι του άριστερου κλωβού. Για μία στιγμή ξεχνώ τους φοβερούς μου πόνους, όταν βρίσκομαι ανάμεσα στά παιδιά της άποστολής, μπροστά σε τόσα βασανισμένα πρόσωπα που μέ κοιτάνε μέ συμπόνια και καλοσύνη.

Η φάλαγγα άργά άργά κατηφορίζει. Δίπλα μου προχωρεί ένας σαραντάρης γεροδεμένος μέ άδρά χαρακτηριστικά και κουρεμένο κεφάλι. Αυτός μου κάνει τον ξεναγό.

—Άπέναντι στό χτίριο που βλέπεις μένουν ο άλφαμίτες. Μπροστά μας στό ίσιωμα στις σκηνές αυτές μένουν οί φυλακισμένοι φαντάροι και στό πάνω άκρο του κλωβού προς την

πλαγιά είναι ή άπομόνωση των φαντάρων. Δεξιά μας είναι ο κλωβός των «άνανηψάντων» πολιτών, ο δεξιός κλωβός, όπως τον λένε... Η φάλαγγα προχωρεί.

—Τώρα βλέπεις αυτό τό σύρμα άριστερά; Είναι ή άπομόνωση του άριστερου κλωβού. Κάτω, στην είσοδο του λιμανιού, πάνω στό μούτσουνο είναι τό πειθαρχείο... Αυτές εκεί οί μεγάλες σκηνές κάτω από την ΑΜ είναι ή άπομόνωση των άξιωματικών...

Είναι άδύνατο νά συγκρατήσω την περιγραφή που κάνει. Παντού υπάρχουν σύρματα, κλωβοί, άπομονώσεις και πειθαρχεία. Παντού στις πλαγιές κινούνται άγγαρείες, μακριές άνθρωπινες ουρές.

Περνάμε κάτω από την ΑΜ, άνηφορίζουμε προς τό λόφο. Οί μαυρες ουρές κινούνται σιωπηλές. Τίποτε άλλο δέν άκούς από τις φωνές των άλφαμιτών και των συνοδών.

—Τώρα μία βδομάδα κουβαλάμε πέτρα από την πίσω πλαγιά του βουνού για τό καινούριο χτίριο της ΑΜ. Μας κάνουν πότε πότε καμιά έπίσκεψη οί άλφαμίτες μά πιο πολύ μας ξεθεώνει ή κούραση. Δέ μας αφήνουν νά καθίσουμε καθόλου.

Τά μεγάφωνα ξαναρχίζουν. Είναι δυό τεράστια χωριά στραμμένα προς τό στρατόπεδο, πάνω σε πελώριους στύλους μπροστά στην ΑΜ. Σκορπίζουν ως πέρα στό φάρο μία φωνή βροντερή και βραχνή που καλύπτει κάθε θόρυβο.

—Τί τά κοιτάς αυτά; μου λέει ο άνθρωπος μέ τό κουρεμένο κεφάλι. Μας έχουν τρελάνει στά έμβατήρια.

Περνάμε μπροστά από τά φυλάκια. Είναι δύσκολο νά πιστέψεις πώς αυτά τά ήλιοκαμένα άνθρωπάκια μέ τά χακί ρούχα, που στέκονται άδιάφορα στις σκοπιές, βγάζουν τις νύχτες κείνες τις τρομερές κραυγές: Φύ-λα-κες! Γρηγορείτεεε!...

Φτάνουμε στην κορφή του λόφου. Κάτω, προς τό νότο, μαυρίζει ένα άλλο νησί τό ίδιο γυμνό. Πίσω στό βοριά στέκονται άκίνητοι φρουροί οί καβοκολόνες κι άστράφτουν στις πρώτες ρόδινες ήλιαχτίδες.

—Είναι τό νησί της Τζιάς, λέει ο ξεναγός μου. Έχει και κεί

ἀρχαία μνημεῖα. Βλέπεις τό κολασμένο νησί μας ἔχει φυτρώσει ἀνάμεσα στους ἀρχαίους θεούς!...

Κατεβαίνουμε στή νότια πλευρά τοῦ νησιοῦ, ἄλλη τόση ἀπόσταση. Φορτωνόμαστε, ὕστερα ἀνεβαίνουμε καί κατεβαίνουμε ξανά γιά νά ρίξουμε τό φορτίο μας δίπλα στό χτίριο τῆς ΑΜ.

Γνωρίζομαστε καλύτερα μέ τόν διπλανό μου. Τόν λένε Πέτρο, ἀπό τούς ἰδρυτές τοῦ στρατοπέδου, συνδικαλιστής ἀπό τόν Πειραιά. Ἦθελε κι αὐτός νά δώσει «μέρος τῆς ἐπικρατείας εἰς τούς ξένους!»...

Σ' ὅλη τή διαδρομή μοῦ φαίνεται παράξενο, πώς, οὔτε γιά μιὰ στιγμή δέν χαλᾶ ἡ γραμμή καί πάντα ἔχουμε τόν ἴδιο ρυθμό στό βάδισμα σάν νά πηγαίνουμε σέ κηδεῖα.

—Ἡ γραμμή εἶναι ἡ πρώτη μεγάλη νίκη τῶν σκλάβων τῆς Μακρονήσου, μοῦ λέει ὁ Πέτρος. Ὅταν πρωτόρθαμε κόντευαν νά μᾶς τσακίσουν. Μᾶς χτύπαγαν καί τρέχαμε καί στριμωχνόμαστε σάν κοπάδι πρόβατα. Ἔτσι ἡ ἐξάντληση ἐρχότανε μέσα σέ λίγες μέρες. Ὑστερα φτιάξαμε μόνοι μας τή γραμμή. Ὅσες ἐπιθέσεις κι ἄν ἔκαναν δέ μπόρεσαν νά τή σπάσουν, ὥσπου τή δέχτηκαν. Παντοῦ τώρα, ὅσοι λίγοι κι ἄν εἴμαστε μπαίνουμε στή γραμμή... Ὑστερα ὁ ρυθμός ἔρχεται ὁ μόνος του.

Τά μεγάφωνα συνεχίζουν τόν ἴδιο βραχνό σκοπό. Μοιάζει ἐμβατήριο. Καί εἶναι ὁ ρυθμός κάτι πού τραβάει τόν ἄνθρωπο. Χωρίς νά θέλεις προσπαθεῖς νά συντονίσεις τό βῆμα σου μ' αὐτόν.

Παντοῦ ζώνουν τίς πλαγιές οἱ μακριές οὐρές μέ τό ἀργόσυρτο βῆμα τους. Μιά μεγάλη φάλαγγα πάνω ἀπό τριακόσιοι φαντᾶροι φέρνουν πέτρες ἀπό τό φάρο. Μιά ἄλλη μέ πολίτες κουβαλεῖ ἄμμο ἀπό τό λιμάνι. Ἐδῶ καί κεῖ οἱ μικρότερες σειρές τῶν ἀπομονώσεων καί τῶν πειθαρχείων. Ὅλοι ἔχουν τό ἴδιο βῆμα, ἀργό, κουρασμένο μά καρτερικό καί σίγουρο.

Θυμᾶμαι μιὰ σκηνή πού εἶδα στόν κινηματογράφο. Μιά μακριά φάλαγγα δούλων πού χανότανε στόν ὀρίζοντα. Δέ θυμᾶμαι σέ ποιό μέρος τῆς γῆς καί σέ ποιᾶ ἐποχή, μά εἶχαν καί

κεῖνοι τό ἴδιο βάδισμα, τόν ἴδιο ρυθμό στίς κινήσεις. Τά ἴδια ἀδρά χαρακτηριστικά στό πρόσωπο...

Στό χωριό μου ἔχει ἓνα τεράστιο τούρκικο φρούριο, ὁλόκληρο βουνό ἀπό πέτρα. Ἐκεῖ μᾶς πήγαινε συχνά ὁ δάσκαλος καί μᾶς ἱστοροῦσε τί τραβοῦσαν οἱ σκλάβοι πρόγονοί μας γιά νά χτίσουν μέ τό αἷμα τους αὐτό τό βουνό... Ὑστερα ἦρθαν οἱ Γερμανοί. Τριάμισι χρόνια κάθε μέρα, τριακόσιοι ἄνθρωποι ἔπρεπε νά πᾶνε νά δουλέψουν ἐκεῖ. Χωρίς πληρωμή, χωρίς φαῖ, μόνο ξύλο πολύ... Οἱ Γερμανοί ἔλεγαν πώς φτιάνουν ὀχυρωματικά. Ἐμεῖς ξέραμε πώς ἤθελαν ἔτσι νά σπάσουν τό ἠθικό τοῦ λαοῦ καί νά κρατᾶνε ὁμήρους...

Συνηθίζω κι ἐγώ στό ρυθμό τῆς δουλειᾶς μά πονῶ τρομερά ἀπό τά χτυπήματα πού ἔχω σ' ὄλο τό σῶμα. Οἱ πιά πολλοί ἀπ' αὐτούς πού ἀνεβοκατεβαίνουμε φορτωμένοι στίς πλαγιές εἴμαστε ὑπόδικοι. Μέ ποιό δικαίωμα μᾶς βασανίζουν ἐδῶ —ποιός νόμος τό λέει; Ποιά καταδικαστική ἀπόφαση;

Τά μεγάφωνα δέ σταματᾶνε οὔτε στιγμή. Θαρρεῖς κι ἔγιναν οἱ ἦχοι τους ἓνα μέ τήν κίνησή μας. Εἴμαστε μηχανές-ρομπότ πού μετατρέπουμε τόν ἦχο σέ κίνηση. Οἱ πρωτόγονοι ρυθμοί πού σκορπίζουν λές καί μᾶς ἔγιναν ἀπαραίτητοι. Θέλεις δέ θέλεις συντονίζεις τό βῆμα σου μ' αὐτούς.

Ὅλο ἀνεβαίνουμε πρὸς τό λόφο καί κατεβαίνουμε στή νότια πλευρά. Ὑστερα ξανά πίσω φορτωμένοι...

ΤΟ ΑΕΡΟΠΛΑΝΑΚΙ

Τό χωνί φωνάζει από την ΑΜ: «'Από τίς δυό σκηνές τής νέας απομόνωσης νά ἔλθουν ὅλοι ἐπάνω! γρήγορα!...»

'Αρχίζει νά σκοτεινιάζει. 'Ο βοριάς ὄλο καί δυναμώνει. Τά μεγάφωνα γεμίζουν τή θολή ἀτμόσφαιρα μέ τούς ἤχους τής στρατιωτικῆς μουσικῆς. Τό στρατόπεδο κρατᾶ τήν ἀνάσα του καί περιμένει μέ σφιγμένη καρδιά.

'Η τρομοκρατία ἔχει ἐνταθεῖ τόν τελευταῖο καιρό. Τίς νύχτες μπαίνουν μέσα στούς κλωβούς, χαλᾶνε τίς σκηνές, χτυπᾶνε καί παίρνουν γιά μπάνιο. Κι ὅταν δέν πέσεις στά νύχια τους εἶναι ἀδύνατο νά κλείσεις μάτι ἀπό τίς κραυγές τοῦ πόνου, πού γεμίζουν τή νύχτα. Συχνότερες καί δυνατότερες ἐπιθέσεις γίνονται στίς ἀπομονώσεις.

'Η δική μας ἀπομόνωση γεννήθηκε πρὶν δέκα μέρες. Τήν Κυριακή, τήν ὥρα πού ἐτοιμαζόμαστε νά πλυθοῦμε μέ λίγο βρόχινο νερό, πού εἶχαμε μαζέψει στά κονσερβοκούτια, ἔφτασαν οἱ ἀλφαμίτες. Μᾶς μάζεψαν ὄλους, διάβασαν εἰκοσιτέσσερα ὀνόματα τής ἀποστολῆς μας κι ἔδωσαν ἐντολή νά πᾶμε μέ τά ροῦχα μας στήν καινούρια ἀπομόνωση μέ τίς δυό σκηνές πού ἔστησαν στήν πλαγιά πάνω ἀπό τόν δεξιό κλωβό.

Τό πρῶτο πράμα πού θά σκεφτεῖ ὁ κρατούμενος, ὅπου κι ἂν βρεθεῖ, εἶναι ἡ στέγη του. Πέσαμε στή δουλειά μέ τά μοῦτρα. Οἱ σκηνές εἶχαν στηθεῖ σέ ἀνώμαλο μέρος. Εἶχαν μέσα πέτρες καί θυμάρια. "Ὄλη τή μέρα δουλέψαμε σκληρά. 'Ισιώσαμε τό δάπεδο μέσα, βάλαμε γύρω τίς βαλίτσες, ἀπλώσαμε στό χῶμα κάτι παλιά χαρτόνια πού εἶχαμε καί πάνω στρώσαμε μόνιμα τίς

κουβέρτες. Στερεώσαμε καλά τούς πασσάλους, τεντώσαμε τό πανί κι ἀνοίξαμε ὀλόγυρα αὐλάκι γιά τά νερά τής βροχῆς.

Μένομε δεκατρεῖς στή δικιά μας σκηνή καί ἔντεκα στήν ἄλλη. Οἱ δυό σκηνές ἔβαλαν ἄμιλλα ποιὰ θά γίνεи καλύτερη. "Ἔτσι τά βράδια, μετά τή δουλειά, κάτι καινούριο φτιάνουμε. Μπαλώσαμε τό σχισμένο πανί, χτίσαμε γύρω ἕνα τοῖχο ὡς μισό μέτρο καί ψηλώσαμε ἄρκετά τή σκηνή. Φτιάξαμε μπροστά ἕνα φαρδύ διάδρομο στρωμένο μέ χαλίκι γιά τίς λάσπες. 'Ο Κώστας ὁ ἠλεκτρολόγος ἔφτιαξε ἕνα καντήλι μέ τρία μάτια. Κάποιος ἀνακάλυψε ἕνα σπάγγο καί τόν ἔδεσε ἀνάμεσα στούς τρεῖς στύλους τής σκηνῆς γιά νά κρεμᾶμε τή νύχτα τά ροῦχα μας. Κοντά στή πόρτα μένει ὡς ἕνα μέτρο ἄδειο. 'Εκεῖ μπαίνει ἡ στάμνα μέ τό νερό κι ἕνα χάρτινο κουτί μέ τίς караβάνες. Μπροστά στήν πόρτα σωριάζονται τά ἄρβυλα ὅταν μπαίνουμε μέσα, ὅπως κάνουν οἱ μωαμεθανοί στά τζαμιά.

Εἴμαστε ὅλοι γνωστοί στή σκηνή μας. 'Ο μπαρμπα-Γιώργης, ὁ Μῆτσος ὁ καπετάνιος, ἕνας ἄλλος ναυτεργάτης, ὁ Σωτήρης καί ὁ Χρῆστος οἱ δυό νεολαῖοι, ὁ Γιώργης ὁ Μυτιληνιός, ὁ Κώστας ὁ ἠλεκτρολόγος, ὁ Λιάς πού ξέρει νά μιμεῖται καλά τόν Κοθρά, ἕνας ράφτης, ἕνας τσαγκάρης καί δυό φοιτητές. "Ἐχουμε τήν καλύτερη συντροφιά καί γίνεται ἀτέλειωτο καλαμπούρι. "Ὅσο γιά ἱστορίες ἀναγκαστήκαμε νά βάλουμε σειρά, γιὰτι καθένας ἔχει ἕνα σωρό...

Τώρα, ἀνεβαίνουμε γιά τήν ΑΜ σέ φάλαγγα κατ' ἄνδρα. Κάτι σοβαρό μᾶς ἐτοιμάζουν. Τό στρατόπεδο παρακολουθεῖ μέ ἀνυπομονησία. 'Εμεῖς τό ἀντιπροσωπεύουμε, δέ θά τό ντροπιάσουμε. 'Η πόρτα τής λυκοφωλιᾶς εἶναι κλειστή. Περιμένουμε στή σειρά.

'Ανοίγουν. "Ὅπως στεκόμαστε παίρνουν ἕναν μέσα. Τόν κρατᾶνε κάμποσα λεπτά, βγαίνει τσαλακωμένος μέ κατακόκκινο πρόσωπο. Πιό πέρα περιμένουν δυό φαντᾶροι μέ τίς μηχανές κι ἔχουν ἐντολή νά μᾶς κουρέψουν.

'Η σειρά μου νά μπῶ στό θάλαμο. Μέ περιμένουν. Τριγύρω εἶναι διπλές σειρές τά σιδερένια κρεβάτια καί πάνω τους ἀκουμπισμένοι οἱ ἀλφαμίτες μέ τά ρόπαλα στό χέρι. Δέ μοῦ

λένε λέξη μόνο πέφτουνε λυσσασμένοι πάνω μου. Τά χέρια τους μοιάζουνε μηχανές. Άλλοι γελάνε και άλλοι βρίζουν. Κάποιος με σπρώχνει από πίσω και πέφτω με τό κεφάλι στά σίδερα του κρεβατιού. Βγαίνω πολύ ζαλισμένος όλα τά βλέπω ανάποδα. Τρεκλίζω, ό φαντάρος με φωνάζει πιό πέρα.

—Κάθισε έδω, δίπλα στό βράχο πού κόβει τό βοριά, νά ξεζαλιστείς ώσπου νά καθαρίσουν τή μηχανή.

—Τά ίδια μās έκαναν κι έμās. Έξι μήνες κάθισα εκεί στήν απομόνωση τών φαντάρων. Πάνω από δέκα φορές μέ πήραν και μέ βουτούσαν όλη νύχτα στή θάλασσα.

—Μιά βραδιά μās έβαλαν όλόγυμνους σ' ένα σακί μέ μιά πελώρια γάτα! Μās πέταξαν σέ βαθιά νερά δεμένους μ' ένα σχοινί. Όσο βουτούσαμε στό νερό ή γάτα άφηνιασμένη γαντζωνότανε μ' όλα της τά νύχια πάνω μου για νά σωθει. Μόλις μās τραβούσαν άπάνω προσπαθούσε νά χυμήξει στό πρόσωπο γιατί νόμιζε πώς έγώ είμαι ό έχθρός της. Αυτό συνεχίστηκε κάμποσες φορές... Όταν μ' έβγαλαν από τό σακί κομματιασμένο και μισότρελο ήμουνα έτοιμος νά ύπογράψω τό χαρτί της άτίμωσης πού μου 'φεραν...

—Δέ σās λέω νά κάνετε δήλωση. Θα τραβήξετε όμως πολλά... Κάνετε όπως καταλαβαίνετε.

Μόλις μέ έχει τελειώσει όταν έρχεται ένας άλφαμίτης, ό Σταύρος. Διώχνει τούς φαντάρους κι αναλαμβάνει αυτός νά κουρέψει τούς υπόλοιπους. Έχει δικό του σύστημα. Κάθε τρεις τέσσερις κανονικές κινήσεις της μηχανής τήν τραβάει προς τά πάνω άπότομα, ξεριζώνοντας όσα μαλλιά κρατάει. Σ' άλλους αφήνει μιά τούφα στήν κορυφή, σ' άλλους κάνει ένα σταυρό και σ' άλλους διάφορα άλλα σχήματα!

Φτάνει άλλος άλφαμίτης, ψηλός γεροδεμένος, ό Βαΐτσας. Κρατάει ένα στύλο σκηνης. Έχει κι αυτός τό δικό του σχέδιο.

—Έσεΐς, τί καθόσαστε κει και κρυώνετε; Βγάλτε όλοι τά σακάκια σας γρήγορα κι έλάτε δω.

Μās βάζει στή γραμμή. Επί δυό ζυγών. Κάνουμε άραιωση μπροστά στήν ΑΜ. Αυτός δίνει τό παράγγελμα πάνω από μιά πέτρα.

—Ποιός από σās ξέρει νά κάνει τό άεροπλανάκι;
Κανένας δέν άπαντά. Τό είδαμε προχτές στους φαντάρους της απομόνωσης πού τούς πλάτευαν όλη μέρα πάνω στό λόφο.

Κατεβαίνει και μās δείχνει πώς γίνεται. Έκβολή του άριστερου ποδιού προς τά πίσω άνάτασις, ένα... τό άριστερό πόδι τεντωμένο, πρόκυψις, έκτασις, δύο... Άνεβαίνει πάλι στήν πέτρα και δίνει τά παραγγέλματα.

—Έτσι μπράβο!... Εκεί θα μείνετε ως αύριο τό πρωί. Όποιος τολμήσει ρέ π... νά πατήσει χάμω θα γίνει λιώμα. Άκούτε;

Βγαίνουν και οι άλλοι άλφαμίτες νά τόν βοηθήσουν. Γελούν και παλεύουν μπροστά μας. Προσπαθούμε νά κρατήσουμε ίσορροπία πάνω στό ένα πόδι σαν πελαργοί.

Τά μεγάφωνα είναι ακριβώς πάνω άπ' τά κεφάλια μας. Σκούζουν συνέχεια σαν σειρήνες. Έχει σκοτεινιάσει πιά.

Έρχονται και ξανάρχονται στό μυαλό μου τά λόγια του κουρέα. Οι δέκα νύχτες στή θάλασσα. Τό φοβερό άγκάλιασμα της γάτας μέσα στό νερό. Τό ξεσχισμένο σώμα του φαντάρου μέ τά γουρλωμένα μάτια του. Τό χαρτί της άτίμωσης...

Είμαι σίγουρος πώς δέ μου είπε ψέματα. Ούτε ήθελε νά μέ φοβίσει. Ένας νόμος μόνο ύπάρχει έδω, ό νόμος της ζούγκλας. Και πρέπει νά είσαι έτοιμος για κάθε στιγμή νά δεχτείς τά νύχια του θηρίου. Θηρία γυμνασμένα πού τά 'χουν μάθει νά μή σκοτώνουν τά θύματα. Αυτό δέ συμφέρει. Μά νά μπήγουν τά νύχια όλο και πιό βαθιά ώσπου νά πάψεις ν' αντιστέκεσαι, νά τούς παραδώσεις τήν ανθρωπιά σου!

Κάθε τόσο κάποιος χάνει τήν ίσορροπία του. Κάποιος άλλος αλλάζει ποδάρι. Τήν ίδια στιγμή τρέχει ό Βαΐτσας. Έρχονται κι άλλοι, τόν χτυπάνε μέ τά ξύλα, τόν ρίχνουν χάμω και τόν κλωτσούν ώσπου νά μείνει άναίσθητος.

Τό σκοτάδι είναι πυκνό. Από τό στρατόπεδο όμως θα μās βλέπουν γιατί στήν αύλή της ΑΜ φωτίζει μεγάλη ήλεκτρική λάμπα. Μέσα ακούγονται τά ξεφωνητά και τά παλέματα τών δημίων.

Όλοι μοιάζουμε σαν ξεβιδωμένοι. Ό βοριάς μās κολλάει

στό πρόσωπο τό χιονόνερο καί τά σαγόνια χτυπάνε ρυθμικά. Τρέμουμε χωρίς σακάκια καί κάθε χτύπημα τῶν γυμναστῶν μας πέφτει ἴσια πάνω στό κόκαλο.

Ἡ ἄσκηση αὐτή εἶναι ἀπό τίς πιό δύσκολες πού μαθαίναμε στό σχολεῖο. Καί νά φυσάει παγωμένος βοριάς, μέ τόση πείνα καί τόση ἐξάντληση!...

Κάποιος χάνει τήν ἰσορροπία του καί πέφτει δίπλα μου. Τόν παίρνουν μέσα στήν ΑΜ. Τόν περνᾶνε στή φάλαγγα. Ὑστερα τόν πετᾶνε στήν αὐλή σάν κουρέλι.

Μπροστά μου βρίσκεται ὁ Μῆτσος ὁ καπετάνιος. Βλέπω πού κάμποση ὥρα στέκεται κανονικά σά νά μή συμβαίνει τίποτα. Τό προσέχουν οἱ γυμναστές καί πλησιάζουν.

— Ἐσύ Βούλγαρε, γιατί δέν κάνεις ἀεροπλανάκι;

— Ἐκανα ὅσο μποροῦσα. Τώρα κουράστηκα. Τόν παίρνουν λυσσασμένοι γιά φάλαγγα μέσα στό θάλαμο.

Ἡ πείρα μᾶς ἔδειξε ἐδῶ καί οἱ ἀποφάσεις πού παίρνει ὁ καπετάνιος εἶναι πάντα σωστές. Ὅλοι προσέχουμε πάντα τή στάση του πάνω στό κάθε ζήτημα πού θά παρουσιαστεῖ. Ἦτανε καιρός πιά. Μέσα σέ λίγα λεπτά ἔγινε κανονική προσγειώση ὄλων τῶν ἀεροπλάνων. Τούς δείξαμε πρῶτα πῶς δέ φοβόμαστε τό «καψόνι» τους. Μά καί πῶς τό ξύλο τους δέ φτάνει γιά νά κάνουμε ὅ,τι μᾶς λένε. Τό ξέρουν πῶς εἶναι ἀνώφελο νά ἐπιμείνουν.

Ἡ σφηκοφωλιά ἐρεθίζεται. Βγαίνουν ὅλοι ἔξω μέ τά ρόπαλα. Μᾶς παίρνουν μέσα γιά φάλαγγα. Μᾶς ἀπλώνουν πίσω ἀπό τό χτίριο ὡς πάνω στό λόφο καί μᾶς βασανίζουν. Ἀνάβουν τούς φακούς γιά νά μᾶς ἐπισημαίνουν. Πᾶνε κι ἔρχονται μέσα στό χτίριο ἀλλάζοντας βάρδια, ἴσως καί νά τραβᾶνε καί κάνα ποτηράκι γιά νά ζεσταθοῦνε. Βρίζουν καί χτυπάνε βρίζοντας γιατί δέν φωνάζουμε δυνατά νά μᾶς ἀκούει τό στρατόπεδο...

Τοῦτα τά τέρατα πού τρῶνε καί πίνουν ὅσο σηκώνει ἡ ὄρεξή τους γιά νά ἔχουνε δυνάμεις νά χτυπάνε, τό βρίσκουν διασκέδαση νά κάνουν κάθε τόσο μιά προπόνηση πάνω μας. Τόσο ἔχουνε πωρωθεῖ...

Τό γλέντι αὐτό συνεχίζεται κάμποση ὥρα. Ὡσπου κουράζον-

ται οἱ βασανιστές μας. Αὐτό εἶναι ἓνα ὄριο πού δέν μποροῦνε νά ξεπεράσουν. Συνήθως στό σημεῖο αὐτό σταματάει τό δικό μας μαρτύριο...

Μᾶς διώχνουν μέ βρισιές.

Πάνω ἀπό μισή ὥρα κάνομε νά φτάσουμε στή σκηνή μας... Καί εἶναι ἀπόψε τόσο ζεστή ἡ σκηνή μας μέ τίς στρωμένες κουβέρτες πάνω στό ὑγρό χῶμα. Ξαπλώνουν ὅλοι. Εἶναι μία ἡ ὥρα. Ὅσοι μποροῦν ἀνάβουν τσιγάρο. Ἀκούγονται τριγύρω ὑπόκωφα βογγητά. Ἐνας γλυκός λήθαργος ἔρχεται καί τυλίγει τόν πόνο μας.